

АНГЕЛИНА ЖИВОТИЋ

ПОЕТИКА И МАГИЈА ПЧЕЛСКИХ ПЕСАМА*

САЖЕТАК: Пчелске песме се у савременој култури 21. века суочавају са процесом постепеног нестајања, због чега овај рад настоји да сублимира њихову поетичку и обредну суштину. Применом интердисциплинарног приступа, који обједињује фолклористику, етномузикологију и етнолингвистику, анализирају се поетичке и магијско-ритуалне одлике ових песама као специфичног слоја српске посленичке лирике. Истичући синкретичку природу жанра, рад објашњава ритуални аспект дозивалачке радње „маткања”, која је изазвана рођењем пчела, и свих пропратних радњи које приближавају пчелске песме обредним. Истраживање нуди и значајан компаративни увид кроз анализу превода неких пчелских песама са албанског језика, као и кроз потенцијалну реконструкцију дубинских балто-словенских митолошких паралела.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: пчела, рођење, маткање, посленичке песме, усмена књижевност, имитативна магија, синкретизам

Пчела (*Apis mellifera*) представља комплексан феномен у културној историји човечанства, превазилазећи оквире пчеларства као једног од фундаменталних заната и конституишући око себе специфичан култ. Представе о њеном положају и вредности у различитим културама доследно су рефлектоване кроз различите жанрове усмене традиције. Иако је у савременом културном контексту степен семиотизације пчеле знатно редукован, њени архаични трагови или слике природних појава које је окружују очувани

* Овај чланак представља део знатно обимнијег дипломског рада „Слика пчела у жанровима усмене књижевности”, написаног под менторством проф. др Немање Радуловића.

су у фолклорној грађи као драгоцене остаци древног погледа на свет.

Основна симболичка одредница пчеле, не само с аспекта традиционалне културе Срба и српске усмене књижевности, у чијим смо оквирима испитивали њену појавност, већ и у свесловенском, па и глобалном контексту, односи се на њену сакралност. У различитим традицијама су пчеле поштована бића, сматрају се добрим и корисним *божјим створом*.¹ Пчела се на више начина може тумачити као архетип мајке, слојевита манифестација Мајке Божиње, што у хришћанској интерпретацији кореспондира са култом Богородице и др.; иако пчела припада сфери сакралног, она истовремено чини саставни део микрокосмоса домаћинства, одржавајући непрекидан и непосредан контакт са човеком.

Истраживање богатог лирског корпуса указало је на изразиту жанровску флуидност овог мотива; он је дубоко инкорпориран у посленичке, коледарске, краљичке, лазаричке и ускршње (летовачке) песме, док у сватовској лирици, успаванкама и песмама о дрвету света (*arbor mundi*) пчела остварује своју пуну симболичку функцију медијатора између светова и носиоца принципа плодности. Ипак, у оквирима овог рада фокус ће бити усмерен на пчеларске песме као део посленичке лирике, где најјасније читавамо спрегу између практичног рада и магијског деловања.

*

Посленичке или мобарске песме служиле су подстицајно у радном процесу. Могу се објединити у одређене групе у зависности од околности у којима су се изводиле: на прелу, током моба, при косидби, копању, током жетве итд.² Њихова старина их веже за првобитне услове примитивне земљорадње; временом су се одражавале на конкретне радне процесе, а у циљу да улепшавају, увесељавају и олакшавају мануелност, али њихов ритам и мелодија нису подражавали саму радњу и ритам рада руку.³ Неки научници сматрају посленичке песме најстаријом поезијом коју је створио управо ритам људских покрета, међутим, ритам ових песама не би могао бити стабилан јер код далеко старијих врста рада – скупљање

¹ Александар Гура, *Симболика живојинња у словенској народној традицији*, прев. Људмила Јоксимовић и др., Логос–Бримо–Александрија, Београд 2005, 335.

² Снежана Самарџија, *Увод у усмену књижевност*, Народна књига, Београд 2007, 69.

³ Велибор Лазаревић, „Одlike српске посленичке лирике пролећног и летњег циклуса”, *Бацићина*, бр. 33, Институт за српску културу, Приштина–Лепосавић 2012, 15.

плодова и лов – не постији устаљени покрет.⁴ Временом су се изгубиле због развоја друштва: патријархат је био у фази потискивања, индивидуално је заменило колективно, те њихова изведба губи смисао на терену, добијале су и другу намену, па се и преплитале са осталим лирским облицима. На плану фолклористичких истраживања, оне су показатељ разноврсности усмених жанрова, као и постојања аграрних култова.

Међу њима су се нашле и *йчеларске* или *йчелске* песме, које представљају најархаичнији слој посленичке лирике који се код нас задржао до данас. Њихова архаичност их није груписала у обредно-обичајну лирику, иако присуство пчела у њој нећемо оповргнути, али њихова практичност је пресудила да оне буду подврста посленичке лирике. Етномузиколог Драгослав Девић управо и потврђује да су пчеларске песме прапочетак развоја прамузичких облика, али да су оне и данас остале део радног процеса.⁵

Најбољи пример пчелских песама су песме за ројење пчела и *майкање*. Лингвистички посматрано, термин „маткање” је највероватније изведен из речце *май* и представља етимон за више термина који се користе у пчеларењу. Народни назив „маткање”, који Драгослав Девић истиче као доминантан термин за овај жанр у Србији, настао је из ономапоејске основе *май*, а његова лексичка мотивација непосредно је повезана са етимомом биљке „матичњак”.⁶ Поред назива „матичњак”, који у немачкој и латинској традицији означава „хелију пчелиње матице” и самим тим је значењски повезан са појмом „матица” као „краљица пчела” или „мајка”, Вук Стефановић Караџић бележи и назив „маца”, који се, између осталог, односи на биљку којом се премазују кошнице приликом стресања роја.⁷ Техника којом се некада пчеларило је захтевала од човека да се служи средствима из природе како би умирио пчеле, отуда употреба матичњака, тј. када дође до ројења, „кошница у коју ће се рој хватати треба да је чиста и намазана маточином”.⁸

Због ројидбеног нагона, пчеле излећу изван кошнице. Фокус остаје на ројењу, јер оно представља кључ за разумевање постојања песама „за ројење”, којима човек најпре умирује узнемирене пчеле, а затим и проширује свој пчелињак формирањем новог пчелињег друштва.

⁴ Радмила Пешић, Нада Милошевић Ђорђевић, *Народна књижевност*, речник, Лира – Златна земља, Крагујевац – Београд 2011, 204–205.

⁵ Dragoslav Dević, „Pagan sense for life in contemporaneous songs for bees in Serbia”, *The Magical and Aesthetic in Folklore of Balkan Slavs*, ed. Dejan Ajdačić, Library Vuk Karadžić, Belgrade 1994, 99.

⁶ Исто, 99–100.

⁷ Вук Стефановић Караџић, *Српски рјечник*, Просвета, Београд 1986, 490.

⁸ Тихомир Ђорђевић, *Природа у веровању и йредању нашега народа*, књ. 2, Српска књижевна задруга, Београд 2021, 370.

Ројење директно зависи од пренамножавања унутар кошнице. Која ће се кошница ројити, познаје се по узнемирености у њој: пчелар слуша како „матица свира” или „поје, то је знак да ће се скоро ројити кошарина у којој се матка налази”.⁹ У патријархалном пчеларству пчелари су разликовали и именовали ројеве и то по: редоследу, генерисању и начину њиховог настанка,¹⁰ када се матично легло разроји, из њега изађе први рој или *џрвенац*, кад првенац да свој рој исте године, он се назива *џаројак* (па се може казати и да се пчеле *џароје*)¹¹ или другенац, а кад и паројак да свој рој, онда су то *беле џчеле*.¹²

Сања Ранковић и Мирјана Закић објашњавају да песме чија је функција увођење пчела у кошницу започињу у тренутку када се рој окупи у облик који подсећа на „браду”, што се тумачи као врста „игре” пчела након њиховог изласка из кошнице, на шта упућују и сами стихови ових песама (нпр. „Доста игра, блага бубо”).¹³ Тихомир Ђорђевић бележи да „домаћица седне да би и пчеле селе и држећи рукама кошницу вршкару почне да пева ’песму којом се тамо пчеле угоне у кошницу’”,¹⁴ а Вук Караџић да се „кад се рој вата или саћерује у кошницу, онда се виче: сјед’ мацо, сјед’ мацо! сјед’ мацо, сједох и ја”.¹⁵ Како би ушле у кошницу „пчеле се прскају водом (’мацају се’) и маме маточином уз певање које траје док ’мајка’ (’матица’)”¹⁶ не уђе прва, а за њом и остале. Током читавог „мамљења”, односно „вабљења”¹⁷ пчела у кошницу, матици се обраћа са посебном благошћу и присношћу, као блиском члану породице, употребом израза као што су „мила моја” и „селе моја”, али и кроз упозоравајуће формулације попут „дува ветар, пада киша”.¹⁸ Специфично за маткање је коришћење речи „мајка”, „мила бубо”,

⁹ Исто, 366.

¹⁰ Саво Пујић, „Херцеговачка пчеларска лексика (на општесловенској основи)”, 463–801, *Српски дијалектолошки зборник LX*, зборник, ур. Слободан Реметић, Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик САНУ, Београд 2013, 519.

¹¹ Исто.

¹² Тихомир Ђорђевић, нав. дело, 328.

¹³ Сања Ранковић, Мирјана Закић, „Песме за ројење пчела у централном делу Косова и Метохије”, 296–312, *Традиција као инспирација*, зборник, ур. Соња Маринковић, Санда Додик, Драгица Панић Кашански, Академија уметности – Академија наука и уметности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске, Бања Лука 2017, 298, пр. 5, 309.

¹⁴ Тихомир Ђорђевић, нав. дело, 328

¹⁵ Вук Стефановић Караџић, нав. дело, 490.

¹⁶ Сања Ранковић, Мирјана Закић, нав. дело, 298.

¹⁷ Теренско истраживање, рађено 2022. и 2024. године, потврдило је овај термин на територији општине Петровац на Млави (Каменово), али због економисања простором не дајемо транскрипт у целости.

¹⁸ Видети детаљан низ примера у: Сања Ранковић, Мирјана Закић, нав. дело, 298.

„блага бубо”, те и „мат, мат, мат” или „кут, кут, кут” рефренских секвенци, што ће се и запазити у потврђеним примерима.¹⁹ Делимо мишљење са водећим етномузиколозима и фолклористима да све ово демонстрира синкретизам најстаријих усмених жанрова, који се тако приближавају извесном обреду, па због тога често и бивају доведени у контакт са обредном лириком.

Међу пословицама које је Вук бележио налази се читава песма којом се матка у Грбљу, али је посебно важно наглашавање пропратне радње:

На љубицу мајко,
У свој домак мајко! (као сједавши)
Сједи мати, сједох ја,
Ђелорина, мајко!
Сједи, мати медена!
Смири домак мајко!
Смири мати медена (*куцајући каким ц̣и̣џа̣јом по улици̣ју*)
Ево домак, мајко!²⁰

Поред лупања штапом, које има улогу одвраћања зла, заштите од злих духова, несрећа, болести, урока, постоји још апотропејских радњи, нпр. дување у/кроз прсте, али и др., које се појављују у примерима.

Забележене песме показују уједначеност рефренских целина, што, према Големовићу, помера фокус са обредног значаја раних песама на самог човека као практичара у пчеларским пословима.²¹ Понављање у овим песмама ствара магијски ефекат који произилази из саме звучности. Рефренски тон се усаглашава са звуком матице, што се тумачи као пример имитативне магије – концепта који је класично дефинисао Џејмс Џорџ Фрејзер, постављајући принцип да „слично производи слично”, односно да последица личи на свој узрок.²² Феномен имитативне магије у оквирима пчеларског вокалног наслеђа наговештавају и етномузиколози Драгослав Девић (1994) и Сања Ранковић и Мирјана Закић (2017). Сумирајући наведена фолклористичка знања, можемо утврдити и додатно

¹⁹ Исто, 299.

²⁰ Вук Стефановић Караџић, *Српске народне њословице*, Просвета, Београд 1965, 188 – наш курзив.

²¹ Димитрије О. Големовић, *Свака њиџица својим љасом љева: књиџа о љирационалном народном љевању*, Балканско културно наслеђе / *Balkan Culture Heritage* – Друштво за очување српског фолклора „Градац”, Београд – Ваљево 2019, 37.

²² Џејмс Џорџ Фрејзер, *Злајна љрана*, прев. Живојин В. Симић, „Иванишевић”, Београд 2003, 28.

поткрепити мишљење о ономатопеји као извесној магијској фигури: ројење је иницијални узрок певања, док певање (као имитација звука матице) доводи до жељене последице – окупљања пчела у кошници. Исту ономатопејску функцију има и звиждање на почетку и/или на крају певања. Како се наводи у литератури, „у метафоричком смислу гласови животиња одговарају типичним људским звуцима, као што су певање, смех, кикот, плач, звиждање, стењање, гунђање, скичање итд.”²³ те отуда и пчела/матица има свој посебан ритмички образац који се подражава. Овакви животињски звуци састоје се од малог мелодијског амбитуса, који у оквирима српске народне песме доказује велику старину,²⁴ а потврђују се и на терену.

Изводећи теренско истраживање на територији општине Петровац на Млави, наишли смо на податак да се старији пчелари и даље придржавају праксе „маткања”, али да се то „маткање” у савременом поретку интерпретира као „сујеверје”, лишено обредног значења.²⁵

Варијантни примери песама који су представљени најчешће у етномузиколошким теренским збиркама укључују записе Димитрија О. Големовића, Драгослава Девића, Миодрага А. Васиљевића, Сање Ранковић и Мирјане Закић. Посебан допринос нашем раду чине преводи трију песама с албанског језика које у потпуности одговарају структури посленичке лирике.²⁶

Текст репрезентативних примера песама преузимамо из рада Мирјане Закић и Сање Ранковић. Такође, допуноу у виду различитих варијаната остављамо као упут будућим истраживачима.

Мат, бубо, мат,
мат, мат, мат, мат, бубо, мат.
Дођи, бубо, у своју кућу,
иде деда да те чека,

²³ Милена Ч. Петровић, „Универзалост усмене традиције – звучни обрасци животиња као музички мотиви у српској народној песми”, *Промисљивања и традиције – фолклорна и литерарна истраживања*, зборник, ур. Бошко Сувајић и Бранко Златковић, Институт за књижевност и уметност, Београд 2014, 436.

²⁴ Исто, 446.

²⁵ Потврда наведеног информатора:

П: [...] Него постоји [...] за матицу веровање. Што исто није доказано него то је само неко сујеверје као када рој крене из кошнице онда зову „мат, мат, мат, мат”. Не „мац” као мачку него „мат, мат, мат”. Тако једино. То је остало веровање у народу, што се све више губи јер гарантујем да деведесет посто младих пчелара то и не зна.

Теренски запис је прибележен 2. 4. 2022. године. Информатор: Петар Караџић (1970), пчелар, село Каменово, Петровац на Млави.

²⁶ Песме с албанског језика, као и сва додатна објашњења, превео је Агрон Беки, стручни сарадник на Филолошком факултету у Београду.

иде баба да те чека,
'ајде, мат, мат,
мат, мат, бубо, мат.²⁷

Кот, кот, кот, кот, кот, кот, кот, кот,
мат, мат, мат, мат, мат, мат.
Кот, блага бубо, кот, мила мато,
кот, кот, кот, кот, кот, кот, кот, кот,
'Оће ветар, блага бубо,
'оће ветар, мила мато,
кот, кот, кот, кот, кот (звиждање)
кот, кот, кот, кот, кот, кот, кот, кот,
мат, мат, мат, мат, мат, мат, мат, мат, и!²⁸

Кот, блага бубо,
кот, кот, мат.
Сабери их, мила моја,
нема урук, блага бубо,
ко урочи, лук у очи,
кот, мат, мат, мат.²⁹

Кот, бубо моја,
кот, благо моја,
мат, мат, мат, мат, мат.
Пребери ги, бубо моја,
пребери ги, селе моја.
а, Доста игра, блага бубо,
мат, мат, мат, мат.³⁰

Ху, ху, ху! (звиждање)
Бери рој, блага бубо,
бери рој, блага матице,
сабери их, блага бубице,
кот, блага бубо,
кот, блага бубице.
Сабери их, блага матице,
мат, мат, мат, мат, мат,
кот, кот, кот, кот, кот.
Бери рој, бубо,

²⁷ Сања Ранковић, Мирјана Закић, нав. дело, пр. 1; вар. Драгослав Девећ, нав. дело, пр. 6.

²⁸ Исто, пр. 2; вар. исто, пр. 3.

²⁹ Сања Ранковић, Мирјана Закић, нав. дело, пр. 3 – наш курзив.

³⁰ Исто, пр. 5.

бери рој, бубице,
сабери и', бубо,
сабери и', матице,
(звиждање), ху, ху, ху!³¹

Пчело пчело,
Пчело мека,
Уђи у кошницу (сандук).
Не бој се
Јер долази
Удар кише
Уквасиће ти
Све што рекосмо.
Мат, мат, мат,
Хајде уђи,
У нови дом
Мед у сандуку остави!³²

Хајде пчело машала,
Чувао ти Бог та крила!
Од кћери у кући!
Ето пада млаз кише,
Уквасио твоје кћери.
Хајде, мат, не бој се,
Зло ћемо барутом гађати!
Хајде, мат, не секирај се.
Зло ћемо земљом покрити.³³

Пчелиња катка
Успни, успни
Прво добро о планино
Машалах о планино
Успни, успни
Од матице
Дођи на седељку.³⁴

³¹ Исто, пр. 8.

³² *Këngë të ndryshme popullore*, përg. Nuhi Vinca, Rilindja, Prishtinë 1982, 418, пр. 1 – у преводу Агрона Бекиуа.

³³ Исто, 418, пр. 2.

³⁴ „Господарица куће узима седиште (кошару) добро, намаже је добро 'милцом', постави нешто преко и седи испред појилице (легло пчела) и кад изађе пчела она је дозива (и мами). Покупи је и остави се док не падне мркили мрак и потом носи на своје место али близу места одакле је изашла (пуштена) – казује субјекат” (исто, 418; в. Вук Стефановић Караџић, 1986, 490. и Тихомир Ђорђевић, нав. дело, 370).

Успни, успни, успни
 Ама од кћери
 Дођи у нови дом
 Успни, успни
 Не бој се планино
 Машалах
 Машалах
 Успни, успни.³⁵

На наведеним примерима, у варијантама песама (уз примере 4, 6 и 7 које нису наведене), потврђује се флексибилност овог жанра који почива на упечатљивој импровизацији. Научници, претежно етномузиколози који су се бавили темом пчелских песама, слажу се да су изграђене по принципу троделне структуре, тј. да су базиране „на контрасту медијалног дела у односу на иницијални и каденцијални, а који се испољава на поетском, мелодијском и ритмичком плану”.³⁶ Рефренски делови који се умножавају у почетним и крајњим стиховима доприносе да ове песме имају цикличну структуру, али доприносе и њиховој специфичној мелодиозности која је у неодвојивој вези са магијом; дакле, текстуални план песме би се могао извести као: *ѿозив за долазак (ѿрви рефрен) – оѿиварање кошарине/ѿирмке/улишѿа и сѿецифично обраћање маѿици – ѿозив ѿред заѿиварање/уѿиверање (груѿи рефрен)*. У примерима које бележи Големовић могу се уочити јасне потврде стабилности рефренских (или проторефренских) целина: „Мат, мат, мат, мат, мат, мат. / Бери доме, мато!”³⁷ Слични обрасци присутни су и у албанским песмама, где се јављају као одјек старине („Хајде, мат” и „Мат, мат, мат”). На основу приложених песама може се закључити ономатопејска сродност која превазилази језичке границе. Најбољи показатељ варијантности почетне „дозивалачке” ономатопејске речи/речце је у песми коју бележи Јаковљевић: „Кут, буба, бубица. Кот, мата, матица. [...] Пр, пр, пр...”³⁸ Иако се стилски неутрални облик „матица” *никада* не употребљава као хипокористик за дозивање ројева,³⁹ у овој песми ипак постоји изузетак. Ономатопејско имитирање покретања крила („Пр, пр, пр...”) у служби је утеривања чела у гнездо, што потврђује симпатички образац да слично делује на себи слично. Да се у колективној свести овакав начин певања интерпретира као извесна магијска делатност, слична

³⁵ Исто, 418, пр. 3.

³⁶ Сања Ранковић, Мирјана Закић, нав. дело, 301; в. Димитрије О. Големовић, нав. дело.

³⁷ Димитрије О. Големовић, нав. дело, 161, пр. 6.

³⁸ Исто, 162, пр. 4.

³⁹ Саво Пујић, нав. дело, 486.

бајалицама, можда је најбоље учити у седмом примеру који је Драгослав Девих записао са напоменом да се „она тако баје”.⁴⁰

Трећи пример, који је у целости наведен, представља и извесно веровање у урокљивост очију. У народу је оно укоренењено, те се сматра да се „пчеле најлакше могу урећи. Уречене пчеле или ударе натраг и неће да се роје или се дигну и раселе”.⁴¹ Веровање у овакав вид урицања потврђује и теренски податак према којем пчелари никада не откривају тачан број кошница, већ само приближан („око двеста комада”). Сличан облик предострожности примењује се и код овчара, који такође наводе само приближан број оваца.⁴²

На разне начине се пчелињак брани од урока; један од начина је сакривање од злих очију, директно, али и скретање погледа на необичне предмете који се као заштитна средства постављају међу кошнице. Конкретна песма носи са собом призивук клетве „ко урочи, лук у очи”, са идејом да магијско својство речи има непосредан учинак. Да би се отерало зло и невоља, у албанском примеру бр. 2 стоји: „Зло ћемо барутом гађати! / Хајде, мат, не секирај се. / Зло ћемо земљом покрити!”, а у Ужичком округу се ситна земља баца преко роја уз повике „Земљи, мацо – земљи, мацо!”, да рој не би побегао. Символичко обележје статичности које се везује за земљу може се препознати у обреду који се врши да би се зауставио рој пчела које су пошле из кошнице – човек узима шаку земље и ставља је под своју капу на глави „да би се рој пре зауставио и пао на какав предмет”.⁴³

Навешћемо још два варијантна примера које Девих⁴⁴ записује у Црној Реци:

Бобиц, бобиц, бобиц
Мат, мат, мат!
Бобиц, бобиц, бобиц
Ајт, ајт, ајт!
(звиздање)

(пр. 4)

⁴⁰ Наведено према: Димитрије О. Големовић, нав. дело, 164, пр. 7.

⁴¹ Тихомир Ђорђевић, нав. дело, 359.

⁴² Исти информатор:

А: Ви не певате никакве песме?

П: Не, не. Једино сујеверје које постоји код пчелара каже то да тачан број кошница никад не смеш да кажеш колко кошница имаш. Него ако ви мене питате колко имаш кошница ја вам кажем око двеста комада. Значи ја вам кажем најближу цифру тачном броју, али не кажем никад да имам толико кошница. [...] То исто сујеверје важи и за људе који гаје овце. Прави овчар неће никад да ти каже да има сто педесет оваца. Него имам око сто педесет оваца.

⁴³ Тихомир Ђорђевић, нав. дело, 369–370.

⁴⁴ Драгослав Девих, нав. дело, 103–104.

Бобиц, бобиц
Мат, мат, мат!
Бобиц, бобиц
Мат, мат, мат!

Ајде, ајде, ла терна
Ајде, ајде, ајде!

(пр. 5)

Примери песама са рефреном „Бобиц, бобиц” представљају специфичну варијанту пчелских дозивалица. На основу етнолингвистичке анализе отвара се значајан простор за хипотезу о вези лексеме *бобиц* са именом литванског пчелињег божанства *Бубиласа* (Бабилас). Бубилас је у балтској митологији бог пчела чије је име етимолошки и ономатопејски изведено из звукова који подражавају летење и зујање, што се огледа у литванским глаголима *bubti* и *bubeti*.⁴⁵ Сходно томе, име божанства је у својој суштини повезано с акустичком сликом роја.

Ритуали посвећени Бубиласу инхерентно су укључивали шум и крик који имитирају природне звукове, чиме се успостављао директан духовни контакт са божанством.⁴⁶ Иако српски и литвански народи данас припадају различитим лингвистичким групама, дубок дијахронијски континуитет балто-словенских културних веза указује на заједничко митолошко наслеђе. У том светлу, не искључује се могућност да су у српској пчеларској традицији очувани редуковани елементи заједничких култних концепата, адаптирани кроз локалне термине.

Појам *бобиц* (као хипокористик за „лоптицу” или „бобицу”) може се тумачити као метафоричка замена која је звучно блиска имену Бубиласа, задржавајући исту обредну функцију – призивање и смиривање пчелињег друштва. Како указује Пујић, назив за пчелу у словенским језицима може бити *буба* (изведено из прасловенског – *buba);⁴⁷ уколико погледамо литванске речи *bubas* или *bubulis* („лоптаст, дебео”), јасно уочавамо фонетску и семантичку сродност. У прилог овој тези иде и чињеница да Иванов и Топоров наводе шире индоевропске паралеле, истичући старогрчки облик *βόμβυλος* (*bombylos*) и староиндијски *bambhara* у значењу „пчела”;

⁴⁵ *Мифы народов мира: Энциклопедия. Электронное издание*, гл. ред. С. А. Токарев, Издательство „Советская Энциклопедия”, Москва 1980, 2008, појам: *Бубилас*, 156.

⁴⁶ Исто.

⁴⁷ Саво Пујић, нав. дело, 481.

аутори изводе закључак да је Бубилас примарно могао представљати саму пчелу.⁴⁸

Према томе, феномен „маткања” не би требало посматрати искључиво као плод локалне креативности, већ га је могуће посматрати и као драгоцен траг прастаре обредне праксе укорене у самој генези пчеларства.

*

Закључно, пчеларске песме представљају значајан извор за разумевање односа људи и природе, формирања ритма као музичког и радног феномена, као и проучавања магијско-ритуалних елемената у усменој традицији. Њихов текст и пропратне радње током извођења у више нивоа нуде различита и иновативна тумачења еволуције фолклорних жанрова у Србији. Иако се „маткање” и данас практикује у руралним срединама, теренска документација указује на постепено потискивање ових песама и трансформацију у веровање, што прети њиховом потпуном нестанку, као и десакрализацији пчеле и њеној искључиво практичној експлоатацији од стране човека.

Ангелина Б. Животић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српску књижевност
Мастер студије
angelinabzivotic@gmail.com

⁴⁸ *Мифы народов мира*, нав. појам, 156.